

Summary. *Zapletnyuk M. A. The impact of educational reform on the development of civil society in Ukraine in the 1990s. On the basis of the features of the reforming the education system in Ukraine was defined the character of the influence of this process on the civil society development in Ukraine. In this context was spotlighted the formation of the civil identity in Ukraine with delineation of the Ukrainianization character in the education system. Indicated that educational reform in Ukraine during the 1990s contributed to the formation of civic identity in Ukrainian society. It is proved that the bilingualism of majority of Ukrainians is the result of historical development of Ukrainian lands (including Russification policies) and not an obstacle to the formation of the Ukrainian political nation and civil society.*

Key words: *civil society, political participation, political operation, the education system reforming, high school, Ukrainization.*

УДК 159.9.019

А. О. Овчаренко, І. М. Чупілка

АЗІАТСЬКИЙ ТИП ЖІНКИ-ЛІДЕРА НА ПРИКЛАДІ СУН МЕЙЛІН

Анотація. *В статті досліджено відносини США, КНР та СРСР в період правління Чан Кайші та вплив на ці відносини дипломатичної діяльності Сун Мейлін. Показані сучасні погляди на стиль ведення дипломатії мадам Чан. Охарактеризовані основні політичні досягнення Сун Мейлін та її роль у формуванні націоналістичного уряду на Тайвані.*

Ключові слова: *Сун Мейлін, Тайвань, Чан Кайші, Кунтай, США, СРСР, дипломатія.*

Постановка проблеми. XXI століття – це епоха швидких змін технологій, способів життя, а головне – суспільств. Ми є свідками того, як швидко чоловіки та жінки стають рівноправними у всіх сферах своєї життєдіяльності. Утвердження гендерної рівності – це пріоритетний напрямок розвитку сучасного суспільства і глобальної системи взаємовідносин. Головна мета сучасних жінок – це декларування однакових суспільних прав з чоловіками, перевага можливостей і людських пріоритетів над статевою диференціацією. Сучасна інтеграція у світове співтовариство вимагає переосмислення місця і ролі жінок у суспільстві, їх рівноправну участь у всіх сферах життєдіяльності, і, зокрема, в політиці та державотворенні. Однак сучасне становище чоловіків і жінок у суспільстві дає чітко зрозуміти, що відбудеться це не скоро. Підґрунтям для такого висновку є стан гендерних відносин в економічній, соціальній, правовій та політичній сферах сучасного суспільства, а також стан громадської свідомості, де досі успішно відтворюється низка глибоко вкорінених гендерних стереотипів. Враховуючи те, що в системі відносин статей жінка вважається дискримінованою у своїх правах по відношенню до чоловіків, то в структурі державної гендерної політики жінкам приділяється особлива увага. Державна гендерна політика щодо жінок – складова соціальної політики держави або суспільства, спрямована на подолання гендерної нерівності в становищі жінок для забезпечення їм рівного соціального статусу з чоловіками через гарантування можливостей їх рівноправного розвитку. Головна перешкода розвитку політичної кар'єри жінок в органах влади залишається через стійкий стереотип, який характерний як для чоловіків, так і для жінок, що політика і державне управління – це сфера чоловічої діяльності.

Особливо цей стереотип характерний для країн азіатського типу, де підтримується стиль влади – «новий авторитаризм», де жінка – це супутниця чоловіка та його вірна помічниця. Існування її власного «я» різко критикується і не сприймається. Але швидка вестернізація «азіатських тигрів» не тільки призводить до зміни стилю правління бізнесом і до стилю введення дипломатичної роботи, а й переформатуванню самого суспільства, надання йому західних аспектів, зокрема, рівноправності жінок та чоловіків і головне, допуску жінки до керівної ролі в державі. Яскравими прикладами жінок-лідерів в азіатському суспільстві є: президенти Філіппін Корасон Акіно (1986–1992) та Глорія Арройо (2001–2009), прем'єр-міністр Таїланду Йінглак Чіннават (2011–2014), президент Південної Кореї Пак Кин Хе (з 2013 р.). Але найвідомішою жінкою-лідером в Азії є беззаперечно Сун Мейлін – дружина Чан Кайші, одна із фундаторів сучасного Китаю і Тайваню, найвпливовіша жінка в Азії у XX ст. на думку журналу «Forbes» і «Time».

Вивчення політичних біографій перших леді держав, які не поступалися за своїм впливом і значенням своїм чоловікам є пріоритетним напрямом дослідження гендерної проблематики. Враховуючи те, що Сун Мейлін була жінкою нової генерації, набагато випередивши свій час, дослідження її політичної біографії є значущим вкладом у дослідження

історії гендерної рівності, історії інституту жіночого керівництва і головне – оцінка її діяльності як політика і дипломата сучасними істориками і політологами.

Мета статті – показати основні політичні етапи життя першої леді Китаю, її роль в китайському суспільстві у XX ст., її основні дипломатичні здобутки, а також роль у міжнародному співробітництві з КНР, США та СРСР. До поставлених задач варто додати також роль Сун Мейлін як політичного діяча у створенні Китайської республіки і перетворенню її на одну із передових держав світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія даного дослідження представлена статтями міжнародних періодичних видань – «The Guardian», «Time», «The New York Times» і «China Post», в яких автори статей звертають увагу на її політичні здобутки і роль у формуванні нової китайської держави. Праця Лори Тайсон «Madame Chiang Kai-Shek: China's Eternal First Lady» є єдиною на сьогодні повною автобіографією Сун Мейлін. Також варто зазначити працю Семюеля Чу «Madame Chiang Kai-Shek and Her China», яка містить стенограми всіх її виступів і матеріали всіх доступних статей про першу леді Китаю.

Виклад основного матеріалу. До моменту народження мадам Чан Кайші в березні 1897 р. Китай був країною традицій з тисячолітньою історією. Вона народилася в сім'ї Чарлі Суна, китайсько-американського бізнесмена і виховувалась в одній з найбагатших сімей того часу. Її сім'я мала політичну вагу і міцні зв'язки з західними державами. У 1907 р. Мейлін разом зі старшими сестрами переїхала до Америки. Спочатку вона відвідувала школу для дівчат у Джорджії, потім перевелась у престижний коледж Wellesley College (штат Массачусетс). Тут вона брала активну участь у діяльності художньо-музичного товариства. На випускному курсі Сун Мейлін стала однією з кращих студенток і була відзначена за успіхи у навчанні. Закінчивши коледж, Мейлін отримала ступінь з англійської літератури і філософії та бездоганно говорила на англійській [1, 18–39].

У 1917 р. Мейлін повернулася на історичну Батьківщину – в багатонаціональний Шанхай. Вона відразу почала вивчати умови праці в Шанхаї. Її, жінку з вищих верств суспільства, жакнуло те, що вона побачила: люди жили в страшній убогості, голод і бідність панували всюди. «Санітарні умови були жахливими, а навколо багато страждань», – писала вона американській подрузі. Мейлін працювала в Асоціації молодих християнських жінок і була членом шанхайської комісії з дитячої праці. За короткий проміжок часу дівчина отримала популярність в широких колах і потрапила в поле зору одного з перспективних молодих політиків. Чан Кайші був армійським офіцером, котрий мріяв заснувати в Китаї демократію. Маючи прогресивні політичні погляди і амбіції, він швидко знаходив владу і вплив [1, 53–71].

У 1928 р. Чан Кайші відправився в нову столицю Нанкін в надії назавжди об'єднати, охоплену заворушеннями країну під прапорами націоналізму. За традицією мадам Чан Кайші повинна була залишатися в тіні чоловіка і вести розмірене і нудне життя заміжньої дами. Але це було не в її стилі. Порушивши тисячолітню традицію, Сун Мейлін приєдналась до чоловіка в Нанкін, де розташовувався уряд. Жінка виявилася першою і єдиною з дружин державних діячів, які зважилися на такий крок. Китай, яким правив її чоловік, знаходився на межі громадянської війни. Націоналістична партія Чан Кайші становила не єдину політичну силу. Опозиційна комуністична партія під керівництвом Мао Цзедуна з її армією робітників і селян та фінансовою підтримкою СРСР користувалася внутрішньою нестабільністю в країні, щоб прокласти шлях революції. В довершення всіх бід в 1931 р. історичний суперник Китаю Японія вторглась і захопила провінцію Маньчжурія.

До цього моменту мадам Чан Кайші сумлінно виконувала роль покірної дружини. Вона була поруч, але не брала участь в політиці. Незабаром ситуація кардинально змінилася. Коли більша частина західних дипломатичних представництв переїхала в Нанкін, Чан Кайші розгубився. Він не говорив на англійській і погано знав західну культуру. Дружина не залишилась осторонь і стала його особистим секретарем і перекладачем [2, 19–23]. У 1934 р. мадам Чан Кайші отримала першу посаду в уряді – посаду генерального секретаря китайських військово-повітряних сил, що відповідав за модернізацію військово-повітряного флоту країни. Однак незабаром в країні відбувся військовий переворот, генерал Чан Кайші потрапив в руки бунтівних генералів-повстанців, незадоволених його невдачею в протистоянні Японії. Сун Мейлін провела серію переговорів з повстанцями, які утримували її чоловіка. Через два тижні чоловіка звільнили. Мадам Чан знайшла свою особисту вагу в політиці якраз в той час, коли репутація її чоловіка почала зазнавати невідворотного краху [3, 9].

Чан Кайші опинився в кризовому становищі. Його знесиленим війною військам не вистачало сучасних військових технологій. Китай просто не мав сил для самостійної боротьби. Генерал бачив лише один вихід – віддати втрачені території Японії і виграти час, в який Китай попрохав би у Америки зброю для боротьби з японцями. Це була дуже ризикована стратегія. Завдання переконати американських можновладців надати військову допомогу Китаю взяла на себе перша леді Китаю, адже вона прекрасно володіла мовою і мала багато друзів серед членів Палати представників і Сенату США. Навесні 1937 р. в якості неофіційного посла вона виступила з проникливою промовою для американської преси. Їй вдалося справити глибоке враження на західну пресу. У 1937–1938 рр. в США було опубліковано більше сотні її промов, заяв для преси та інтерв'ю. Вона нещадно працювала, створюючи позитивний імідж Китаю в США. Мадам Чан Кайші мала на меті, щоб США визнали тяжке становище Китаю і виділили йому величезну фінансову допомогу. Але незважаючи на всі старання, США не виявляли великого бажання надавати підтримку [4, 8-9].

У 1939 р. в Європі теж почалася кровопролитна війна з союзниками японців – нацистами. Мадам Чан звернулася до уряду США з вимогою припинити поставки ресурсів і палива в Японію. У 1940 р. році президент Ф. Рузвельт заморозив японські активи, що знаходились в США і наклав ембарго на експорт на цю країну. Він також направив сотню американських пілотів в допомогу ВПС Китаю [5]. Крім зв'язків із Америкою, Сун Мейлін підтримувала тісні відносини з радянськими дипломатами. Радянський військовий аташе В. Чуйков згадує про мадам Чан наступне: «Мені деякий час доводилось спостерігати за діяльністю його (Чан Кайші – ред.) дружини Сун Мейлін. Вона претендувала на роль впливової політичної особистості. Сун Мейлін охоче постачала радянську військову місію інформацією про стан справ в Китаї, про становище на фронті, про плани японського командування. В її даних було більше дезінформації, ніж інформації, а в словах – більше провокаційних натяків, ніж щирої дружби до Радянського Союзу. Вона не раз ставила питання про те, що великою допомогою Китаю стало б оголошення Радянським Союзом війни Японії. Її неофіційне становище давало їй можливість більш вільно ставити такого роду питання» [6].

Війна з Японією показала гнітючий стан армії Чан Кайші та жахливі умови життя солдатів. Корупція процвітала. У військах поширювалися хвороби. Тиф і віспа забирали тисячі життів. Бойовий дух був неймовірно низький. Союзники починали бачити в генералі некомпетентного воєначальника на чолі погано організованої і розореної армії [5]. У 1942 р. Мейлін знову відвідала США в рамках великого турне по містах США. За вісім місяців вона перетнула всю Америку від Лос-Анджелеса до Нью-Йорка, агітуючи за політичну і фінансову підтримку Китаю. Першочерговим завданням мадам Чан було отримання фінансової підтримки в мільярд доларів, які були необхідні Китаю для переобладнання власної армії. У 1943 р. їй надалась можливість зустрітись особисто з президентом Ф. Рузвельтом. Незважаючи на всі зусилля, їй не вдалося переконати Рузвельта направити великі суми грошей на допомогу Китаю. Того ж року вона мала намір звернутися до обох палат Конгресу і стати першою жінкою, яка зробила це. 18 лютого 1943 р. в будівлі Капітолію мадам Чан виступила з однією з найкращих промов, які звучали в цій будівлі. Своєю проникливою промовою, а головне професійним підходом до декламації промови, вона підкорила обидві палати парламенту. Того ж дня обидві палати Конгресу винесли одноголосне рішення надати військову та фінансову допомогу Китаю. Президент США був змушений погодитися з таким рішенням. Мадам Чан забезпечила Китаю американську допомогу в мільярд доларів і значні знижки на американську військову техніку і зброю [7, 3–4].

Тим часом, поки решта світу святкувала закінчення війни, в Китаї наступала гуманітарна криза. Незважаючи на припинення війни, умови життя простого населення погіршувались. Військові прорахунки Чан Кайші і корумпованість його адміністрації призвели до неодноразових спроб змістити його з посади. Китай був на межі революції.

Все більше політичної ваги набирав рух комуністів. Сталін обіцяв своєму китайському товаришеві Мао Цзедуну допомогу в озброєнні. У червні 1946 р. вибухнула громадянська війна. Комуністи перетворилися на силу, з якою довелося рахуватися. Сун Мейлін організує поїздку до США для отримання допомоги, на цей раз на боротьбу з комуністами. Цього разу Америка повністю відмовила у допомозі. Президент Г. Трумен відмовив мадам Чан в аудієнції. Він вважав, що Чан Кайши не вистачає народної підтримки. Незабаром після того, як Трумен закрити програму допомоги Китаю, війська Чан Кайші капітулювали перед комуністами.

21 січня 1949 р. Чан Кайші подав у відставку. Через шість днів його партія почала мирні переговори з Мао. Комуністи отримали беззаперечну перемогу. Влада націоналістів над Китаєм остаточно була втрачена. Чан Кайші разом зі своєю розгромленою армією і двома мільйонами китайських прихильників мусили капітулювати на острів Тайвань [8, 5–6]. На Тайвані Чан Кайші заснував націоналістичний уряд у вигнанні. Прибувши на Тайвань, мадам Чан знову стала центральною фігурою в адміністрації чоловіка. Вона продовжувала свою пропагандистську націоналістичну роботу, розпочату ще в той час, коли її чоловік очолював континентальний Китай. Після проголошення Чан Кайші очільником Китайської Республіки мадам Чан отримала почесний титул Гранд Мадам Гоміньдану і активно долучилась до керівництва місії Червоного Хреста, яку направили Сполучені Штати по відновленню і допомозі китайським біженцям на Тайвані.

Чан Кайші проголосив свій уряд єдиною легітимним в Китаї. Комуністи заявляли теж саме. В цій дипломатичній боротьбі за визнання єдиною легітимного уряду Китаю удача знову посміхнулась мадам Чан, яка переконала членів-делегатів ООН визнати за урядом крихітної острівної держави статус легітимного уряду всієї країни. Завдяки зовнішньополітичній діяльності Сун Мейлін члени націоналістичної партії Чан Кайші представляли Китай в Раді Безпеки ООН більше 20 років. За правління Чан Кайші Тайвань був однопартійною державою з постійно діючим військовим станом і незважаючи на це, став перетворюватися в одну з найбільш процвітаючих країн світу із стійкою і динамічною економікою [9].

Висновки. Враховуючи бурхливу історію ХХ ст. для Китаю, Сун Мейлін в усі переломні моменти для країни завжди була на передовій, була прекрасним дипломатом і патріотом своєї держави. Незважаючи на те, що їй з чоловіком не вдалося об'єднати Китай під прапором націоналістів, але завдяки її дипломатії країна отримала величезну світову підтримку і опинилася в самому центрі світової політики. Для західного суспільства того часу в Сун Мейлін бачили втілення американської мрії, живий доказ того, що може досягти освічена і цілеспрямована жінка, як жінка може виступати на рівні з чоловіком. За своє дивовижне життя мадам Чан, безсумнівно, була найвпливовішою жінкою в світі та істинним політиком.

Список використаної літератури

1. Tyson L. Madame Chiang Kai-Shek : China's Eternal First Lady / L. Tyson – New York : Atlantic Monthly Press, 2006 – 576 с.
2. Chu S. Madame Chiang Kai-Shek and HerChina / S. Chu – Norwalk : EastBridge, 2004. – 111 с.
3. Voss S. Men and Wife of the Year / S. Voss // TIME. – № 9. – 1937. – P. 7–12.
4. Karon T. Madame Chaing Kai-Shek, 1898 – 2003 / T. Karon // TIME. – № 3. – 2003. – P. 8–9.
5. Madame Chaing Kai-Shek. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.theguardian.com/print/0,3858,4790129-108142,00.html>
6. The Soong Sisters – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.voanews.com/english/archive/2003-10/a-2003-10-24-17-Madame.cfm>
7. Kirkpatrick M. China's Mystery Lady / M. Kirkpatrick // The Wall Street Journal. – 2009. – № 17. – P. 2–4.
8. Pakula H. Chaing Kai-Shek / H. Pakula // New York Times. – 2014. – № 29. – P. 4–7.
9. Madame Chaing Kai-Shek, a Power in Husband's China and Abroad, Dies at 105. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nytimes.com/2003/10/25/world/madame-chaing-kai-shek-a-power-in-husband-s-china-and-abroad-dies-at-105.html?pagewanted=all>

Одержано редакцією 11.02.2015

Прийнято до публікації 13.02.2015

Аннотація. Овчаренко А.А., Чупилка І.Н. *Азиатский тип женщины-лидера на примере Сун Мэйлин.* В статье исследованы отношения США, КНР и СССР в период правления Чан Кайши и влияние на эти отношения дипломатической деятельности Сун Мэйлин. Показаны современные взгляды на стиль ведения дипломатии мадам Чан. Охарактеризованы основные политические достижения Сун Мэйлин и ее роль в формировании националистического правительства на Тайване.

Ключевые слова: Сун Мэйлин, Тайвань, Чан Кайши, Китай, США, СССР, дипломатия.

Summary. Ovcharenko A.O., Chupileka I.M. *Asian type female leader on the example of Soong May-ling.* The paper demonstrated all the main political aspects of Soong May-ling, the establishment of an independent political entity and the influence of western lifestyles of its future political destiny and style of diplomacy. Investigated the relationship of China and America will during the reign of Chiang Kai-shek government and the impact on the relationship of diplomatic activity Soong May-ling. Displaying Soviet relations and the nationalist Chinese government during the Second World War. Show current estimates historians and political scientists on the style of diplomatic work Soong May-ling and

evaluation of the results of this work in European and American historiography. Characterize achieve Soong May-ling as General Secretary of the Air Force of China during the reign of Chiang Kai-shek government and achievements as head of the Red Cross during the reign spouse Kai-shek on the island of Taiwan. The findings indicated that the diplomatic work Soong May-ling had a huge impact on China in the mid-20th century and the activity itself and May-ling figure is an example of self-sacrifice, patriotism and above is an example of a woman as a man can be a powerful diplomatic figure, to a major international political work while being a woman and devoted wife.

Key words: Soong May-ling, Taiwan, Chiang Kai-shek, China, USA, USSR, diplomacy.

УДК 930.2:94(477.46)

Н. О. Бережна

НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ (ВІРМЕНИ) В НОВІТНІЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД

Анотація. Авторка обґрунтовує доцільність соціокультурного підходу до дослідження вірменської національної меншини (вужче – громад), яка мешкала в Україні протягом 1990-х – середини 2010-х рр. У прагненні оптимізувати дослідницький інструментарій, свої погляди аргументує перспективами використання знань сучасної гуманітаристики.

Ключові слова: соціокультурна підхід, парадигма, національна меншина, громада, вірмени.

Постановка проблеми. Вона зумовлена щонайменше двома чинниками. По-перше, відчутним інтересом, який зберігається в Україні до історії національних меншин. Зрозуміло, набагато пошваненішим він є в середовищі інтелектуалів самих національних осередків, зокрема й тих, які вже давно є (стали) акультурованою частиною українського суспільства. По-друге, тим засадничим теоретичним положенням, що соціокультурна проблематика в багатьох значеннях і контекстах є базовою для подальшого розвитку будь-якої спільноти. Адже, як влучно зазначив Михайло Юрій, «історія – це культурний текст, написаний самими людьми» [1, 7]. Пропонуючи проблему соціокультурного зрізу дослідження нацменшин, зазначимо, що маємо намір простежити її на цілком конкретному «матеріалі». А саме, вірменській національній меншині, котра протягом першої чверті століття після краху геополітичного утворення СРСР мешкала в Україні, у тому числі столичному Києві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія проблеми в основному представлена матеріалами дисертацій та публікацій, що відбивають їхні основні положення й висновки. Більшість із них присвячено вірменській діаспорі взагалі, але побіжно – окремим аспектам проживання представників цієї національності в Україні. Так, у дослідженні І. Гаюк «Вірменська Апостольська Церква як специфічний феномен християнського світу» (2003) зроблено лише узагальнення «етноконфесійних особливостей вірменського населення діаспори» [2, 4–6]. А втім, дисертація С. Кочаряна «Вірменська громада Харкова (1863–2010 рр.)» (2012) помітно виправляє цей «недолік». Історик усебічно проаналізував якраз новітній період національно-культурного життя вірменства, обравши для своїх студій одну з найчисленніших в Україні Харківську громаду. Він приділив увагу значно ширшому колу питань, які торкаються соціокультурних процесів. Зокрема, послідовно простежив появу перших осередків, функціонування недільних шкіл та клубу (1989–1994), синхронне існування в регіоні кількох вірменських організацій (1995–1999), нове піднесення активності громади, пов'язане з започаткуванням власної газети, танцювального ансамблю, зведенням церковного храму (1999–2004) [3, 3–7]. Праця С. Кочаряна містить вкрай важливий досвід з'ясування проблем, котрі є універсальними для запропонованого наукового пошуку. Щодо західноєвропейських істориків, то варто назвати праці німецьких істориків, частина яких, зрозуміло, представляють вірменську діаспору. До них належить доробок М. Дройсе, А. Ордуханяна, М. Задоян, Т. Гофман, Т. Ганджальян.

Мета статті: окреслити оптимальні з погляду сучасної історіографії параметри творення соціокультурної історії вірменської національної меншини. Кажучи інакше, не політика, право чи господарка як такі мають визначати суть дослідження, а людина, репрезентована особою, суспільством, культурою. При цьому інтерес до вірменського етносу підсилюється низкою додаткових обставин, адже, зважимо на думку М. Юрія, «в історії збереглися лише ті культури, ті форми культури, ті культурні цінності, які спрямовують особистість на відтворення, збереження, інтеграцію суспільства» [1, 9].